

*Автор: Гожа Алла,
учитель вищої кваліфікаційної категорії,
«учитель-методист»
НВК № 26 м. Рівне*

Тема: Узагальнююче слово при однорідних членах речення. Двокрапка і тире при узагальнюючих словах у реченнях із однорідними членами.

Мета уроку:

- поглибити знання учнів про однорідні члени речення;
- дати поняття про узагальнювальні слова при однорідних членах речення;
- навчити правильно інтонувати такі речення та ставити розділові знаки при узагальнювальних словах;
- розвивати культуру усного та писемного мовлення, логічне мислення, пам'ять, емоції;
- виховати любов та повагу до всього живого, вміння бачити красу та гармонію природи.

Тип уроку: комбінований.

Вид уроку: урок-дослідження.

Методи і прийоми: гра в асоціації, бесіда, проблемна ситуація, «дошка запитань», вправа-спостереження, робота з підручником, робота з текстом, вправа-конструювання, фізкультхвилинка, вправа-пояснення, пунктуаційний практикум, творча вправа, рефлексія.

Обладнання: підручник, таблиця «Узагальнюючі слова при однорідних членах речення», картки з текстами, аудіо записи звуків моря, голосу дельфіна, мультимедійна презентація «Дельфіни – мудрі мешканці моря».

Хід уроку

I. Мотиваційний етап.

1) Забезпечення емоційної готовності до уроку.

- Забудьте на хвилинку про всі свої негаразди, про метушню і шум. Сядьте зручніше, обіпріться на спинку стільця, руки покладіть на коліна, очі заплющте. Пориньте у світ звуків, підключіть уяву.

(Звучить шум моря, крики чайок та дельфінів.)

- Які думки, асоціації нав'яли вам ці звуки? (Море, літо, пісок, чайки, дельфіни, відпочинок...)

- Чи приємно було поринути у цю звукову гаму?

- Можливо, вам видасться це незвичайним, але сьогодні, у переддень зими, я запрошую вас на урок на березі моря.

- Хто хоче поніжитися на сонечку, відчутти дотик теплих хвиль, а головне – поспостерігати за морськими жителями?

2) Активізація суб'єктного досвіду та опорних знань.

- Хто з вас був на морі влітку?

- Чи вдалося вам побачити когось із морських жителів?

- Зверніть увагу на записані на дошці речення (вони є і на партах учнів). Прочитайте.

Як ви розумієте значення слова «фауна»?

Морська фауна багата і цікава. Її представляють різноманітні тварини: кити, дельфіни, тюлені, черепахи, морські леви, моржі тощо.

Фауна (лат.) – сформований історично тваринний світ, сукупність усіх видів тварин даної місцевості, країни або певного геологічного періоду.

- Чи ускладнені подані речення однорідними членами? Назвіть їх, з'ясуйте їх синтаксичну роль у реченні.

- Як пов'язані між собою ці однорідні члени речення?

- Яка інтонація їм характерна?

- Поясніть уживання розділових знаків.

- Чи вживання всіх розділових знаків ви можете пояснити?

- То чи можете ви похвалитися, що знаєте все про однорідні члени речення?

II. Цілевизначення та планування.

1) Повідомлення теми та мети уроку.

2) Визначення цілей уроку.

- Які поняття із записаної теми уроку вам уже знайомі, а які ні?

- На які ж запитання ми повинні знайти сьогодні відповіді?

«Дошка запитань» (запитання вивішуються одне за одним).

- Що ж являє собою узагальнююче слово?

- Де воно може знаходитися відносно однорідних членів речення?

- З якою інтонацією воно вимовляється?

- Які розділові знаки слід ставити у реченні з узагальнюючим словом при однорідних членах?

III. Опрацювання матеріалу.

1. Засвоєння граматичних відомостей.

1) Вправа-спостереження.

- Вернімося до раніше розглянутого речення. Чи є у ньому слово з загальним значенням, що об'єднує перелічувані однорідні члени речення?

- Як ви думаєте, як воно називається?

- Чи звернули ви увагу на те, де знаходиться це слово стосовно однорідних членів речення і який розділовий знак стоїть після нього?

- З'ясуйте, яку синтаксичну роль виконує у реченні узагальнююче слово, чи збігається вона з роллю однорідних членів речення?

2) Робота з підручником.

- Опрацюйте матеріал підручника на сторінці 93.

- Чи правильні висновки ви зробили?

- Яке ж слово називається узагальнюючим?

2. Формування вмінь мовленнєвих і граматичних на основі тексту. Робота з текстом.

Серед морських ссавців найпопулярнішими є дельфіни. Вони дивують дослідників своєю унікальною поведінкою і характером.

У природі існують різні види дельфінів ...

Найбільш розповсюджені дельфіни – афаліна та білочка. Ці тварини живуть зграями. Вони завжди допомагають один одному у різних складних ситуаціях. Їх можна зустріти не тільки у помірних та теплих водах океанів, морів, а навіть у річках та озерах.

Ссавці – представники класу високоорганізованих тварин підтипу хребетні, самиці яких вигодовують малят молоком.

- Про кого з морських жителів йде мова у тексті?
- Знайдіть речення з однорідними членами.

1) Синтаксичний практикум.

- Зробіть синтаксичний розбір виділених речень.

2) Вправа-конструювання.

- Чи є у тексті речення з узагальнюючим словом?
- А ви звернули увагу на те, що після першого речення я поставила три крапки?

Це означає, що ви повинні закінчити його і записати так, щоб у ньому з'явилися однорідні члени речення й узагальнювальне слово.

- А допоможе вам у цьому підготовлена мною презентація.

(Демонструється мультимедійна презентація «Дельфіни – мудрі мешканці моря».)

Учні читають утворені речення, пояснюють уживання розділових знаків. На дошці малюють схему складеного речення.

3) Фізкультхвилинка (виконується під супровід шуму моря).

- Ви гарно працюєте, але час трішки відпочити. Скористаймося, що ми на березі моря. Встаньте, потягніться руками до сонця. А тепер опустіть руки, нагніться, помийте їх у морській водичці, побризкайте один на одного.

4) Вправа-пояснення.

- Ви звернули увагу на те, як я назвала свою презентацію?
- Чи згодні ви з таким твердженням?
- Я маю для вас ще переконливі факти про незвичайні можливості дельфінів.

Дельфіни мають свою мову. Нині відомо, що вони використовують під час спілкування 32 види свисту. Привітання, сигнал болю, сигнал тривоги – все можна розпізнати у тих дивних звуках. За словами вчених, мова дельфінів ще має багато загадок і до кінця не розшифрована.

- У поданому тексті знайдіть речення з узагальнюючим словом при однорідних членах речення.

- Де воно знаходиться по відношенню до однорідних членів?
- Який розділовий знак вживається у реченні?
- Намалуйте схему цього речення.

5) Робота з підручником.

- Прочитайте правило на сторінці 96.

- Що ви дізналися? Від чого залежить вибір розділових знаків у реченні з узагальнюючими словами?

- Чи міняється інтонація при зміні позиції узагальнюючого слова відносно однорідних членів речення? Як саме?

6) Пунктуаційний практикум.

- Чи вдалося мені переконати вас у тому, що дельфіни – мудрі мешканці морів?

У дельфінів високорозвинена нервова система. Їх мозок схожий на людський, а звивин у корі головного мозку дельфіна більше, ніж у людини. Дуже цікава й унікальна властивість мозку дельфіна: він ніколи по-справжньому не спить. По черзі сплять то права півкуля, то ліва півкуля мозку.

- У поданому реченні розставте пропущені розділові знаки, спробуйте їх пояснити.

Мова дельфінів, їх взаємодопомога, товариські стосунки з людиною – усе говорить про унікальність цих тварин.

- Пам'ятайте про те, що деякі види дельфінів перебувають на межі зникнення. І винна в тому людина.

7) **Бесіда про стилістичні особливості тексту.**

- Чи можна усю інформацію, з якою ми сьогодні працювали на уроці, поєднати в один текст? Пронумеруйте частини. Яка тема їх об'єднує? Який заголовок ви можете запропонувати для утвореного тексту? Що він буде виражати?

- А чи звернули ви увагу на стиль мовлення цього тексту?

- Що вас переконало, що це науковий стиль? (Точна, конкретна інформація, дотримання чіткого порядку у викладі думок, доказовість, використання слів-термінів.)

Дельфіни – мудрі мешканці морів

Морська фауна багата і цікава. Її представляють різноманітні тварини: кити, дельфіни, тюлені, черепахи, морські леви, моржі тощо. Серед морських ссавців найпопулярнішими є дельфіни. Вони дивують дослідників своєю унікальною поведінкою і характером. У природі існують різні види дельфінів: сараванський, амазонський, плямистий, сірий, тьмянний та інші.

Найбільш розповсюджені дельфіни – афаліна та білочка. Ці тварини живуть зграями. Вони завжди допомагають один одному у різних складних ситуаціях. Їх можна зустріти не тільки у помірних та теплих водах океанів, морів, а навіть у річках та озерах.

Дельфіни мають свою мову. Нині відомо, що вони використовують під час спілкування 32 види свисту. Привітання, сигнал болю, сигнал тривоги – все можна розпізнати у тих дивних звуках. За словами вчених, мова дельфінів ще має багато загадок і до кінця не розшифрована.

У дельфінів високорозвинена нервова система. Їх мозок схожий на людський, а звивин у корі головного мозку дельфіна більше, ніж у людини. Дуже цікава й унікальна властивість мозку дельфіна: він ніколи по-справжньому не спить. По черзі сплять то права півкуля, то ліва півкуля мозку.

Мова дельфінів, їх взаємодопомога, товариські стосунки з людиною - усе говорить про унікальність цих тварин.

8) **Творча справа.**

- До речі, існує думка, що спілкування з дельфінами в буквальному сенсі слова здатне творити дива. В 60-х рр. ХХ ст. навіть з'явився новий метод лікування – дельфінотерапія.

- Чи хочете поспілкуватися з дельфіном?

(Звучить запис свисту дельфінів.)

- Складіть і запишіть невеликий текст у художньому стилі «**Про що мені розповів дельфін?**» У тексті має бути речення, ускладнене однорідними членами разом із загальнюючим словом.

(*Сонце, небо, лагідні хвилі – все сяє радістю й теплом. Я так люблю своє море.*)

IV. Рефлексія.

- Наш урок добігає кінця. Чи знайшли ви відповіді на поставлені на початку уроку запитання?

(«Дошка запитань» перетворюється на «чисту дошку».)

- На які думки наштовхнув вас наш сьогоднішній урок? Який висновок ви зробили для себе?

(Ми – лише частинка природи. І повинні навчити жити з іншими мешканцями Землі у повазі та гармонії.)

- Чи сподобався вам сьогоднішній урок на березі моря?

- Чи задоволені своєю роботою на уроці?

(Учні оцінювалися на уроці морськими камінчиками , учитель підбиває підсумки.)

V. Домашнє завдання. Скласти невеликий текст на тему «**Які таємниці матінки-природи я хотів би відкрити**». Використати речення з однорідними членами та узагальнюючими словами при них.